

Herijkingsmiddag Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden

Een robuuste strategie voor de komende decennia

Zo'n 80 vertegenwoordigers van overheden, bedrijven, belangenorganisaties en kennisinstellingen kwamen op 2 juli 2019 bijeen in Rotterdam om mee te praten over de 6-jaarlijkse herijking van de voorkeursstrategie Rijnmond-Drechtsteden en de deltabeslissing Rijn-Maasdelta uit 2014. Aan bod kwamen de zeespiegelstijging, maatschappelijke ontwikkelingen en mogelijke aanpassingsopties. Het overall beeld: tot 2050 zijn er geen grote veranderingen. Er is voldoende tijd om ons aan te passen aan de ontwikkelingen, maar we moeten die wel benutten voor goed onderzoek.

Het advies uit 2014 is nog steeds robuust, concludeerde programmamanager Ina Konterman in haar openingswoord. 'Preventie blijft de basis. We gaan voor maatwerk in ruimtelijke kwaliteit. We beperken de buitendijkse risico's met gebiedsgerichte maatwerk. En voor zoetwater is stapsgewijze uitbreiding van de KWA (klimaatbestendige wateraanvoer) een belangrijk onderdeel van de strategie.'

Crisisbeheersing op de kaart

Ina keek terug op de afgelopen periode van 2014 tot nu. Ze constateerde dat de maatregelen uit de strategie zijn of worden uitgevoerd. Ook de governancestructuur die destijds is opgezet, blijkt effectief. Alle partijen, zoals waterschappen, provincie, gemeenten, veiligheidsregio's, Havenbedrijf en Rijk voeren met elkaar het werk uit in het Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden.

De programmamanager somde ook de belangrijkste projecten en onderzoeken op die sinds 2014 aan de Voorkeursstrategie (VKS) zijn toegevoegd.

- Plan Sluizen is als één van de alternatieven opgenomen in het onderzoek naar de toekomstige vervanging van de Maeslantkering.
- De crisisbeheersing is veel meer op de kaart gezet. De veiligheidsregio's zijn volop bezig met impactanalyses en handelingsperspectieven en deze zomer verschijnt een studie naar collectieve shelters.
- De relatie tussen ruimte en waterveiligheid is doorontwikkeld met o.a. het onderzoek energie en waterveiligheid Voorne-Putten.

- De buitendijkse adaptatiestrategie wordt ook in nieuwe gebieden uitgewerkt, dit jaar is bv. de studie Europoort klaar, in samenwerking met Havenbedrijf Rotterdam.
- Voor ruimtelijke adaptatie is een nieuwe structuur opgezet en lopen er veel initiatieven, waarin de provincie een grote rol speelt.
- Tot slot is nader onderzoek gedaan naar de impact van (verdere) zeespiegelstijging en is het effect van maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de energietransitie, circulaire economie en digitalisering, op de Voorkeursstrategie beschouwd.

Smeltende ijskappen

De zeespiegelstijging, hoe zit het precies? En wat is de impact op de VKS? Daarover praatte Harold van Waveren (Rijkswaterstaat) de aanwezigen bij. Geruststellend is dat de extra versnelling – als gevolg van afkalvend ijs op Antarctica – op zijn vroegst pas na 2050 merkbaar wordt, zo blijkt uit een verkenning van Deltares. De huidige VKS blijft daarmee tot 2050 een goede basis om delta leefbaar & bewoonbaar te houden. Harold: 'Maar na 2050 zijn wel fundamentele keuzes nodig. Denk aan de houdbaarheid van zandsuppleties aan de kust of aanpassing van de afvoerverdeling.'

We hebben de tijd, maar moeten die benutten met goed onderzoek

Tot 2050 lijken de gevolgen van de zeespiegelstijging dus mee te vallen. Opvallend is bijvoorbeeld ook dat de Zeespiegelmonitor voor Nederland nog geen stijging laat zien, terwijl dat wereldwijd 3,6 mm/jaar is. Wat mensen nu eerder merken in hun achtertuin, is de hevige regelval. Belangrijk is wel dat we nú onderzoek doen, in voorbereiding op de herijking van 2027. Daarmee kunnen we de onzekerheid verkleinen en betere keuzes maken. Een belangrijke bijdrage daaraan is het Nationale Kennisprogramma Zeespiegelstijging, dat onlangs is opgestart (zie kader). Harold onderstreepte verder dat beleid tot stand komt o.b.v. wetenschappelijk consensus. 'IPCC ('19/'21) en KNMI ('21) zijn leidend voor de Deltascenario's, geen individuele papers.'

Harold eindigde met een plaatje van de stoel op "adaptieve" poten van kunstenaar Boris Maas, getiteld *The urge to sit dry*. 'Omdat dit zo mooi de urgentie onderstreept. We hebben de tijd, maar moeten die goed benutten.'

Nationale Kennisprogramma Zeespiegelstijging (ZSS)

In dit programma onderzoeken het ministerie van IenW, Staf Deltacommissaris, partners van het Deltaprogramma en kennisinstellingen 1. wat er precies gebeurt, 2. wat dit betekent (systeemverkenningen), 3. wanneer we moeten handelen (het knikpunt), 4. wat het handelingsperspectief is en 5. hoe we dit voor elkaar krijgen. De organisatie van de systeemverkenningen wordt samen met de regio nog nader uitgewerkt. Het idee is een centrale aanpak: Rijkswaterstaat en waterschappen (beheerders); mogelijk bestaande uit zes regionale systeemverkenningen en 1 landelijke; gebruikmakend van de werk- en governancestructuur van het Deltaprogramma.

Hotspot voor energietransitie, hitte en verdichting

Willem Ligetvoet (Planbureau voor de Leefomgeving) loodste de aanwezigen langs de belangrijkste maatschappelijke ontwikkelingen die impact hebben op de VKS. 'In dit gebied spelen ontzettend veel opgaves. Rijnmond-Drechtsteden is een hotspot voor de energietransitie, voor het stedelijk hitte-eilandeffect en een potentiële hotspot voor de huishoudensontwikkeling, oftewel verdichting.' Kijkend naar de link met de VKS, dan ligt die bij laag 2 (ruimtelijke ordening) en laag 3 (rampenbeheersing). Hitte, droogte en neerslagpieken: wordt dat voldoende meegenomen in de ruimtelijke inrichting? Kunnen we horizontaal evacueren makkelijker maken? En denk ook aan het functioneren van vitale en kwetsbare infrastructuur (energie, ICT, transport, gezondheidszorg).'

Veel gaat op de schop: voorkom gemiste kansen

Veel gaat op de schop, schetste Willem. De investeringen in stedelijke ontwikkeling en infrastructuur tot 2030 in Nederland bedragen naar schatting € 90-100 miljard euro (raming Nyfer). 'Dat biedt veel kansen voor Rijnmond-Drechtsteden. Makkelijk is het niet, verdichting staat op gespannen voet met een groenblauwe inrichting. Maar het is een eenmalige kans, die we niet moeten missen. Voor benutting van wateropgaven voor omgevingskwaliteit is steeds meer oog. Rotterdam zie ik wat dat betreft als voorloper. Niet voor niets gebruiken we een illustratie van het dakpark in de wijk Bospolder/Tussendijken op ons recent verschenen boekje "Aanpassen aan klimaatverandering".

Waterveiligheid, kwaliteit van de leefomgeving en economie komen hier allemaal bij elkaar en het is ook nog eens geïnitieerd door bewoners.'

Willem sloot af met de uitspraak van Veerman bij de presentatie van zijn rapport in 2010: "Klimaatadaptatie in 2010: niet acuut wel urgent". 'Ik zou daarvan willen maken: "Klimaatadaptatie in 2019: acuut én urgent.: Voor laag 2 en 3 althans.'

Deltabeslissing Rijn-Maasdelta tot 2050 voldoende robuust

Welke aanpassingen van de Deltabeslissing Rijn-Maasdelta zijn in beeld? Dat vatte Pim Neefjes (DPRD/Rijkswaterstaat) samen. Het eerste concept van de herijking gaat in november 2019 naar het Gebiedsoverleg en Nationale Stuurgroep, waarna het in september 2020 wordt gepubliceerd in het Deltaprogramma 2021. Pim bevestigde het beeld van Harold: tot 2050 is er niet zoveel aan de hand, de VKS en de Deltabeslissing Rijn-Maasdelta – die over het grotere geheel gaat – zijn robuust genoeg. Dat betekent: de afvoerverdeling blijft gelijk, er komt geen extra berging, de zeezijde blijft afsluitbaar open en preventie blijft de basis: met een samenspel tussen dijkversterking en rivierverruiming.

Meer opties betekent ook meer kans op regret

Toch speelt nu al een aanpassing. In het onderzoek naar de vervanging van de Maeslantkering worden alle opties weer als volwaardig alternatief meegenomen. Pim: 'En als je door de zeespiegelstijging voor een systeemkeuze staat (bv. afsluitbaar versus gesloten zeezijde) dan heeft dat heel veel consequenties voor getij en waterpeilen en daarmee voor o.a. dijkversterking, overstromingsschade, scheepvaart en natuur. Je moet dan ook alle keuzes uit de Deltabeslissing Rijn-Maasdelta opnieuw maken. Dit pleit voor een bovenregionale systeemanalyse in het onderzoek naar de Maeslantkering, dat in 2040 start. Dat wordt een integrale afweging. Met de notie dat meer opties ook betekent: meer kans op regret.'

Verticaal evacueren: wat als er geen droge zolder is?

Evert van der Meide (DPRD/provincie Zuid-Holland) lichtte de belangrijkste aanpassingsrichtingen in de Voorkeursstrategie Rijnmond-Drechtsteden toe.

- Zo worden de nieuwe ontwikkelingen in de gebieden opgenomen in de VKS, zoals het afvallen van "de Slimme Combinatie" voor het Eiland van Dordrecht.
- Bij waterveiligheid buitendijks wordt het plan om gebiedsgericht maatwerk in het hele gebied te gaan toepassen voortgezet, de ervaringen in de pilots zijn positief.
- Wat betreft evacuatie worden de resultaten van de impactanalyses opgenomen. Zo is in de Alblasserwaard gebleken dat veel woningen de zolder niet droog houden en verticaal evacueren hier dus niet mogelijk is.

Zijn de compartimenteringskeringen werkelijk sturend geweest voor RO?

Ook de pilots dijken en ruimte komen aan bod in de herijking. Hierbij is vooral de vraag: hebben we meer ruimte nodig voor de toekomstige dijkversterkingen? Dat lijkt volgens een onderzoek van Deltares mee te vallen, stelde Evert gerust. Iets langer stond hij stil bij de handelingsperspectieven. 'Deze vergen mogelijk actualisatie. Robuuste klei-eilanden bijvoorbeeld. Zijn de compartimenteringskeringen de afgelopen periode werkelijk sturend geweest voor de ruimtelijke ordening? En wat betreft urbane dijken: zijn de voorlanden wel voldoende benut en geborgd?'

Bij wie ligt nu de bal?

Het plenaire deel werd afgesloten met een vragenronde. Zo gaf Han Meijer (TU Delft) aan de ontwikkelingen in de haven (energietransitie) te missen. 'Als de haven verandert, dan heb je de Nieuwe Waterweg op termijn wellicht niet meer zo hard nodig. Wordt dit als optie meegenomen?' 'Dit soort ontwikkelingen van de haven horen wat mij betreft gewoon in Deltascenario's', antwoordde Harold van Waveren. 'Het is niet óf Maeslantkering óf Plan Sluizen', vulde Pim Neefjes aan, 'alle opties staan weer open.'

'Als er vandaag de dag gebouwd wordt, merk ik nog onvoldoende afweging wat betreft klimaatadaptatie', constateerde Nick van Barneveld (Rijkswaterstaat). 'Bij wie ligt nu eigenlijk de bal?' 'Bij de RO-wereld', antwoordde Evert van der Meide. Willem Lighthart wees op het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie. 'Dat lijkt me bij uitstek een instrument en platform om hierbij te helpen.'

Aansluitend kon de aanwezigen 2 workshoprondes volgen, met keuze uit 4 onderwerpen. Hieronder volgt een korte impressie.

Workshop Preventie als strategie

Tot welk punt zijn de voorkeursstrategieën houdbaar en oprekbaar?

Deze workshop begon met een presentatie van Pim Neefjes over de activiteiten op het gebied van preventie de afgelopen 4 jaar. Hij gaf een overzicht van lopende dijkversterkingsprojecten van het Hoogwaterbeschermingsprogramma in ons gebied. De onderzoeken naar de Maeslantkering, Hollandse IJsselkering en Voorlanden passeerden de revue. En hij lichtte de laatste stand van zaken van rivierverruiming in het oostelijk deel van Rijnmond-Drechtsteden toe. Conclusie is dat een optimale combinatie van dijken, stormvloedkeringen en rivierverruiming de basis blijft van de Voorkeursstrategie.

Harold van Waveren lichtte vervolgens het Nationale Kennisprogramma Zeespiegelstijging toe. 'Het is niet de vraag *of* Nederland te maken gaat krijgen met 1, 2, 3 meter zeespiegelstijging, maar *wanneer* dit gaat gebeuren'. Harold ging in op de systeemverkenningen die de komende jaren gaan lopen om te kijken tot welk punt de voorkeursstrategieën houdbaar en oprekbaar zijn. Wat zijn de fysische effecten van versnelde zeespiegelstijging op de VKS? Tot welke mate van zeespiegelstijging is de huidige VKS nog houdbaar? En welke mogelijke alternatieve strategieën zijn er? Harold wil deze vragen samen met de regio (Deltaprogramma en andere partners) oppakken en nodigde iedereen uit om kennisvragen in te brengen en aan te geven hoe iedereen betrokken wilt worden. De deelnemers van de workshops stelden actief vragen en kwamen al volop met ideeën voor kennisvragen. Zo werd ook aandacht gevraagd voor het effect van zeespiegelstijging op het grondwatersysteem. Er werd gewezen op de benodigde tijd om maatregelen uit te kunnen voeren wegens beperkte beschikbaarheid aannemers en waterdeskundigen. En men gaf aan dat het belangrijk is om alle opties open te houden bij huidige investeringen.

Workshop Waterveiligheid en omgaan met ruimte **Feyenoord-City, waarom hier?**

Centraal in deze workshop stond de casus Feyenoord-City: een gebiedsontwikkeling rondom een nieuw Feyenoord-stadion, bovenop de dijk van Hollandse Delta. Margo Meeuwissen (Waterschap Hollandse Delta): 'Dan heb je dus een spanningsveld tussen nu ontwikkelen en de lange termijn klimaatscenario's en dijkversterkingen. Want hoe vraag je een projectontwikkelaar robuust te ontwerpen voor 100 jaar als je het nog niet weet?'

De casus leverde naast verbazing – Waarom hier? – ook boeiende discussies en nuttige tips op. Zo legde Jantien van Oostijen (provincie Zuid-Holland) aan de hand van haar ervaringen in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden uit hoe je dan toch stappen kan maken. 'Daar werken waterschap en gemeente toe naar gezamenlijk ontwikkelen, denk aan dijkversterking gecombineerd met woningbouw.' 'Denken jullie niet dat de Omgevingsvisie het instrument is waarin dit samenkomt, met een dijkvisie als onderdeel?', vroeg Heleen Bothof (LUZ Architecten). Die dijkvisie kan inderdaad een nuttig instrument zijn om afspraken te maken over medegebruik van dijken (meekoppelkansen), de belevingswaarde dijken, ruimte voor toekomstige dijkversterkingen en omgaan met bestaande bebouwing. Dit geeft ook eenduidigheid naar de projectontwikkelaar. Overigens heb je dan nog steeds geen "lijstje", het blijft maatwerk, benadrukte Margo.

Workshop En als het mis gaat...

Wie eerst: jouw of mijn gemeente?

Eddy van Well (Veiligheidsregio Zuid-Holland Zuid) lichtte in deze workshop toe hoe de veiligheidswereld aan de acties uit de voorkeursstrategie heeft gewerkt. Voorbeelden zijn de impactanalyses en het onderzoek naar *reverse laning* (inzet van snelwegen als eenrichtingsweg). Daarna liet Roland Bron (Veiligheidsregio Zuid-Holland Zuid) een dijkdoorbraakscenario op 2 plekken in de Alblasserwaard-Vijfherenlanden zien. Animaties toonden hoe snel en hoe hoog het water het gebied dan in stroomt, wel 4, 5, 6 meter. Roland: 'We hebben dit ook laten zien in een sessie met bestuurders in het gebied en die schrokken. "Zoveel water?" Mooie *awareness* dus, maar wel met hoofdpijn.' Aansluitend werd gediscussieerd welk handelingsperspectief er nu is bij zo'n scenario. Verticale evacuatie blijkt hier op veel plekken niet mogelijk, er zijn te weinig droge zolders. Kansen voor horizontale evacuatie worden vooral gezien in een snel besluit over een evacuatie. Roland: 'Dat zijn complexe besluiten, vooral voor bestuurders. Want wie gaat eerst: jouw of mijn gemeente, en hoe vertel je het?' Daarnaast bieden de dijken en de omliggende waterwegen een kans voor evacuatie.

Voor verticale evacuatie zagen de deelnemers mogelijkheden in de bebouwde gebieden aan de rand van de polder, in klimaatadaptief bouwen en benutting van gebouwen als hoogwaterschuilocaties. Wel met de kanttekening dat het redden bij verticaal vluchten een gigantische opgave is, waarbij de leefbaarheid snel afneemt door het gebrek aan vitale functies. Veel tips en eye-openers kwamen voorbij.' Denk in het kader van de energietransitie bijvoorbeeld ook aan de plek waar je accu's neerzet. 'En wist je dat lokaal opgewekte stroom niet lokaal benut kan worden?', bracht Hanna Borren van de gemeente Hellevoetsluis in. 'Dat moet je dus regelen.' Niet alle aanwezigen wisten dat het maanden kan duren voor het gebied weer droog is en jaren voordat het weer schoon, leefbaar en economisch in bedrijf is. Zinnig was verder de tip van Nick van Barneveld (Rijkswaterstaat) om vooraf het besluit over evacuatie vast te leggen, zodat je tijd bespaart tijdens de crisis.' Of zoals Eddy het verwoordde: 'Het is een puzzel die je op het moment zelf legt. Maar de voorbereiding en de *awareness* starten vandaag.'

De ruimte Buitendijks

Hoe houdbaar is de eigen verantwoordelijkheid?

In deze workshop lichtten Corjan Gebraad (gemeente Rotterdam) en Marc Eisma (Havenbedrijf Rotterdam) toe hoe in de Waal- en Eemhaven het gesprek wordt gevoerd met belanghebbenden in buitendijks gebied. Voor de verschillende havengebieden wordt samen met bedrijven een lange termijn waterveiligheidsstrategie opgesteld. Met de workshopdeelnemers werd onder andere gediscussieerd over de houdbaarheid van de eigen verantwoordelijkheid van bewoners en bedrijven voor overstromingsschade als in de toekomst overstromingen daadwerkelijk vaker gaan optreden. Kijk niet alleen naar de huidige functies in het gebied, maar ook naar de toekomstige, zo werd opgemerkt. Verder bleek uit de discussie dat, afhankelijk van de hoogteligging van het buitendijks gebied, Rijkswaterstaat compensatie vraagt voor de afname van waterbergend vermogen van de rivier. Hier moet rekening mee worden gehouden bij nieuwe bouwplannen.

Naast voor de havengebieden wordt ook voor bewoonde buitendijkse gebieden een vergelijkbaar proces gestart. Houd er hierbij rekening mee dat een huis vaak emotionele waarde heeft, zo werd geadviseerd. Dat maakt een gesprek over overstromingsrisico's met bewoners over het algemeen lastiger dan met bedrijven. Ook zijn er in bewoonde gebieden andere type maatregelen mogelijk. De deelnemers zagen nu al een verantwoordelijkheid bij overheden om huidige nieuwe ontwikkelingen waterveilig te realiseren. Hoe de verantwoordelijkheden bij bestaande bebouwing (zowel woningen als bedrijven) in de toekomst verdeeld moeten worden, bleef nog een beetje "boven de markt hangen". Dat is zeker nog meer discussie waard.

Samen verder denken

Hoezeer de bijeenkomst gewaardeerd werd, bleek uit de vele positieve reactie na afloop aan het adres van programmamanager Ina Konterman. 'Daar ben ik blij mee. Met deze bijeenkomst wilden we graag iedereen meenemen en dat wordt kennelijk op prijs gesteld. De mogelijkheid is ook breed benut. Naast de *usual suspects* heb ik ook vertegenwoordigers van bedrijven, natuur- en recreatieorganisaties en nieuwe gemeenten gezien. Hoe ik hoop dat ze naar huis vertrekken? Geïnspireerd, met meer kennis. En met de wil om samen met ons verder te denken.

Onze strategie is een goede basis voor de komende decennia, we hebben de tijd. Maar we moeten die tijd wel goed benutten om uit te denken welke mogelijkheden we hebben op de lange termijn.'

[Presentaties bekijken >>](#)